

«БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ УНИВЕРСИТЕТТЕ ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ САПАСЫ МЕН ҚАНАҒАТТАНУЫ»

сауалнама қорытындысы бойынша

ЕСЕП

Кіріспе

Өткізу мерзімі: 2025 ж. наурыз

Мақсатты аудитория: университеттің білім алушылары

Ақпаратты жинау әдісі: online сауалнама

Зерттеудің мақсаты: университетте қызмет көрсету сапасына білім алушылардың қанағаттану деңгейін анықтау.

Сауалнамаға университеттің жалпы контингентіндегі 4623 білім алушыдан келген респонденттердің 1736/38% қатысты.

Жоғары мектептер бөлінісінде:

ПЖМ – $480/1082 = 44,4\%$

ЖЖМ – $351/889 = 39,5\%$

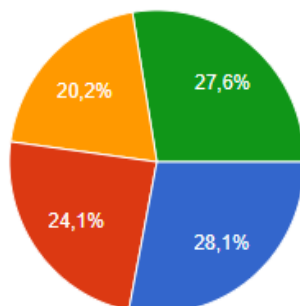
ӨжСЖМ – $418/1192 = 35,1\%$

ГҒЖМ – $487/1434 = 33,9\%$

1. Сіз оқитын Жоғары мектепті көрсетіңіз: / Укажите Высшую школу, обучающимся которой Вы являетесь:

 Копировать диаграмму

1 736 ответов

- 1. Гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебі / Высшая школа гуманитарных наук
- 2. Өнер және спорт жоғары мектебі / Высшая школа искусства и спорта
- 3. Жаратылыстану жоғары мектебі / Высшая школа естествознания
- 4. Педагогика жоғары мектебі / Высшая школа педагогики

2 - сұрақ.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, студенттердің көпшілігі (78,5%) университетте психологиялық қызметтің бар екенін біледі, ал бөлігі (21,5%) студенттерді қолдаудың бұл құрылымы туралы білмейді.

3 - сұрақ.

1- кесте

Сіз университеттегі қолдау қызметтерінің жұмысын (СҚКО, тіркеуші офисі, мансап орталығы, практикалық психология орталығы және т.б.) бүкіл оқу кезеңінде сезінесіз бе?	респонденттер саны	Иә	%	Жоқ	%	Тек соңғы курс ішінде	%
Барлығы:	1736	1371	79,0	260	15,0	105	6,0

Кестеде өрсетілген студенттердің сауалнамасының нәтижелері университеттегі қолдау қызметтерінің жұмысын қабылдау туралы бірнеше қорытынды жасауға мүмкіндік береді:

- **Студенттердің көпшілігі бүкіл оқу кезеңінде қолдауды сезінеді:** 1371 респондент (79%) бүкіл оқу кезеңінде қолдау қызметтерінің (СҚКО, тіркеуші офисі, мансап орталығы, практикалық психология орталығы және т.б.) жұмысын сезінетінін хабарлады. Бұл университеттің студенттерге оқудың бүкіл кезеңінде қолдау мен ресурстар беретіндігін растайтын оң көрсеткіш.

- **Студенттердің едәуір бөлігі қолдау қызметтерінің жұмысын сезінбейді:** 260 респондент (15%) қолдау қызметтерінің жұмысын мүлдем сезінбейтіндігін айтты. Бұл студенттердің осы ресурстарды пайдаланбайтынын немесе олар туралы білмейтінін немесе оларға қол

жеткізуде қиындықтарға тап болғанын көрсетуі мүмкін. Бұл осы қызметтердің хабардарлығы мен қолжетімділігін жақсарту қажеттілігі туралы сигнал.

• **Студенттердің шағын тобы тек соңғы курста қолдауды сезінеді:** 105 респондент (6%) қолдау қызметтерінің жұмысын тек соңғы курста сезінетінін атап өтті. Бұл қызметтердің студенттерге соңғы оқу жылында, мысалы, дипломдық жұмысқа дайындалу, жұмыс іздеу немесе тәжірибеден өту сияқты көрінетін және пайдалы болатынын көрсетуі мүмкін.

4 - сұрақ.

2-кесте

Сіз университетте медициналық қызмет көрсету сапасын қалай бағалайсыз?	респондентте р саны	Өте жақсы	%	Жақсы	%	Қанағаттанарлық	%	На шар	%	Бағалау қиын	%
БАРЛЫҒЫ:	1736	479	27,6	536	30,9	336	19,4	115	6,6	270	15,5

Университетте медициналық қызмет көрсету сапасын қабылдау және медицина қызметкерлерінің жұмысына қанағаттану туралы түсінік "оң" қабылдау және "жеткілікті" сапа деңгейінде көрінеді.

Жалпы алғанда, студенттердің 78% - ы қызмет көрсету сапасына қанағаттанады, бұл студенттердің университеттегі медициналық қызметке қанағаттануының салыстырмалы түрде жоғары деңгейін көрсетеді. Сонымен қатар өте наразы емес, бірақ қызмет көрсетуді көрнекті деп санамайтын (336 респондент/19,4%) және университетте "Нашар" (115 респондент/6,6%) ретінде медициналық көмектің сапасын көрсететін топтар анықталды. Бұл жалпы сапаны жақсарту үшін техникалық қызмет көрсетудің кейбір аспектілерін жақсарту қажеттілігін көрсетуі мүмкін. 270 респондент (15,5%) медициналық көмекке нақты баға бере алмады. Бұл студенттердің бір бөлігі медициналық қызметтерді пайдаланбағанын немесе қызмет көрсету сапасын бағалау үшін жеткілікті тәжірибесі жоқ екенін көрсетуі мүмкін.

5 - сұрақ.

3 - кесте

Сіз университет асханаларындағы тамақтану сапасын қалай бағалайсыз?	респондентте р саны	Өте жақсы	%	Жақсы	%	Қанағаттанарлық	%	На шар	%	Бағалау қиын	%
БАРЛЫҒЫ:	1736	765	44,1	644	37,1	254	14,6	25	1,4	48	2,8

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жалпы университет асханаларында тамақтану сапасы оң қабылданады.

Студенттердің 81,2% ("өте жақсы" және "жақсы" сапасы) оң баға берді, бұл қанағаттанудың өте жоғары көрсеткіші болып табылады.

Шамамен 15% студенттер тобы қатты наразылық білдірмеді, бірақ олар толық қанағаттанбады, олардың пікірінше, университеттің асханаларында тамақтану қолайлы, бірақ идеалды емес.

25 респондент (1,4%) тамақтану сапасын "нашар" деп бағалады. Бұл студенттердің өте аз үлесі, яғни тамақтану сапасына қатысты сындар өте сирек кездеседі.

Студенттердің аз саны тамақтануды бағалай алмайды: респонденттердің 2,8% - ы жауап беруде қиындықтарға тап болды, бұл асханаларды пайдаланатын студенттердің шектеулі санын көрсетуі мүмкін.

6 - сұрақ.

4 - кесте

Сізді жатақханада тұру жағдайлары қанағаттандыра ма (Бәлкім, Сіз жатақханада тұрасыз немесе жатақханаға жай ғана бардыңыз)?	респонденттер саны	Иә, толығымен	%	Бөлмеде студенттер көп тұратын секілді	%	Барлық тұрмыстық жағдай жасалмаған	%	Жатақханада тұру ережелерінің біраз бөлігі қанағаттандырмайды	%
БАРЛЫҒЫ:	1736	1125	64,8	224	12,9	140	8,1	247	14,2

Студенттердің көпшілігі тұру жағдайларына риза, 1125/64, респонденттердің 8% - ы жатақханада тұру жағдайлары оларға "өте қолайлы" екенін атап өтті. Сонымен қатар сауалнама қорытындысы бойынша бөлмеде тұратындар санымен (224/12,9%), тұрмыстық жағдайлардың толық тізбесін ұсынумен (140/8,1%), жатақханада тұру ережелерін қанағаттандырумен (247/14,2%) байланысты проблемалар айқындалды. Бұл жиһаздың, техниканың және тұрудың басқа да маңызды жағдайларының жеткіліксіз жабдықталуын немесе қанағаттанарлықсыз күйін, сондай-ақ келу ережелері, темекі шегу, шу және студенттердің бостандығын шектейтін және тұрудың жайлылығына әсер ететін басқа аспектілер сияқты шектеулерді немесе ыңғайсыз ережелерді көрсетуі мүмкін.

7 - сұрақ.

5 - кесте

Университетте студенттердің бос уақытын ұйымдастыру сапасын қалай бағалайсыз (студенттік клубтарға, шығармашылық үйірмелерге, волонтерлік жобаларға, қайырымдылық акцияларына, студенттік мерекелерге,	респонденттер саны	Өте жақсы	%	Жақсы	%	Қанағаттанарлық	%	Нашар	%	Бағалау қиын	%

конкурстарға және т.б. қатысу)?											
БАРЛЫҒЫ:	1736	740	42,6	647	37,3	204	11,8	51	2,9	94	5,4

Кестеде көрсетілген сауалнама нәтижелері бойынша мыналарды бөліп көрсетуге болады:

- **Студенттердің көпшілігінің бос уақытты ұйымдастыруға көңілі толады:** студенттердің 80% - ға жуығы бос уақытты ұйымдастыруды "жақсы" немесе "өте жақсы" деп бағалайды, бұл оң көрсеткіш және жалпы университетте студенттер үшін әртүрлі іс-шара сәтті ұйымдастырылғанын көрсетеді.

- **Қанағаттанудың орташа деңгейі:** студенттердің 11,8% - ы бос уақытты ұйымдастыруды қанағаттанарлық деп санайды, бұл жақсартулар мен іс-шараларды тартымды немесе әртүрлі ету мүмкіндіктерін көрсетеді.

- **Минималды теріс бағалау:** студенттердің тек 2,9% - ы бос уақытты ұйымдастыруды нашар деп бағалайды, бұл қазіргі уақытта осы аспектіні сынау өте аз екенін көрсетеді.

- **Шамалы белгісіздік:** респонденттердің 5,4% - ы бос уақытты ұйымдастырудың сапасын бағалай алмады, бұл іс-шараларға қатысудың шектеулі екендігін немесе олар туралы ақпараттың жоқтығын көрсетуі мүмкін.

8 - сұрақ.

6 - кесте

Сіз университеттегі білім беру және әлеуметтік өмірге қатысты шешімдерді қабылдау процесіне қатысу құқығын ненің көмегімен?	респонденттер саны	Әртүрлі деңгейдегі комиссияларға қатысу және жұмыс істеу (Ғылыми кеңес, студенттік өзін-өзі басқару кеңесі, жоғары мектептің академиялық жұмыс және сапаны қамтамасыз ету комитеті және т.б.).	%	Университеттің басқарма төрағасы-ректордың блогы, сенім телефоны, сенім жәшігі, қоғамдық қабылдау бөлмесі.	%
БАРЛЫҒЫ	1736	718	41,4	165	9,5

кестенің жалғасы

Жоғары мектеп деканына, білім беру бағдарламасының жетекшісіне тікелей жүгіну.	%	Қолданбаймын, мені жоғары оқу орнының өмірі қызықтырмайды.	%	Менің дауысым ештеңені шешпейді.	%	Жауап беру қиын.	%
205	11,8	174	10,0	89,0	5,1	385,0	22,2

Сұрақ бойынша студенттердің шешім қабылдау процесіне қатысу құқығын пайдалану сауалнамасының нәтижелері бірнеше маңызды аспектілерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

Комиссиялар мен кеңестер арқылы университет өміріне белсенді қатысу:

718 респондент (41,4%) Ғылыми кеңес, Студенттік өзін-өзі басқару кеңесі, академиялық жұмыс және жоғары мектеп сапасын қамтамасыз ету комитеті және т.б. сияқты әртүрлі деңгейдегі әртүрлі комиссиялардың жұмысына қатысады. Бұл көрсеткіш студенттердің ресми өзін-өзі басқару органдары мен комиссиялар арқылы шешім қабылдау процесіне қатысуының жоғары деңгейін көрсетеді.

Блог, сенім телефоны және қоғамдық қабылдау бөлмесі арқылы әкімшілікпен байланыс арналарын пайдалану:

165 респондент (9,5%) университет ректорының блогы, сенім телефоны, сенім жәшігі және қоғамдық қабылдау бөлмесі сияқты арналарды пайдаланады. Бұл көрсеткіш өте төмен және студенттер мұндай байланыс арналарының бар екенін білмейді немесе оларды жеткілікті тиімді деп санамайды деп айтуы мүмкін.

Білім беру бағдарламасының деканына немесе жетекшісіне тікелей үндеу:

205 респондент (11,8%) тікелей жоғары мектеп деканына немесе білім беру бағдарламасының жетекшісіне жүгінеді. Бұл студенттердің шамамен 12% - ы басшылықпен жеке байланысты қалайтынын көрсетеді, бұл білім беру процесінің мәселеріне деген жеке көзқарас пен қызығушылықты көрсетуі мүмкін.

Университет өміріне қызығушылықтың болмауы:

174 респондент (10%) шешім қабылдау процестеріне қатысу құқығын пайдаланбайтындығын мәлімдеді, өйткені олар жоғары оқу орнының өміріне қызығушылық танытпайды. Бұл университет процестеріне қатыспайтын және университеттегі өзгерістерге өз рөлін немесе әсерін сезінбейтін студенттердің айтарлықтай маңызды тобы.

Шешім қабылдаудағы өз рөлін теріс қабылдау:

Респонденттердің 89-ы (5,1%) шешім қабылдаудағы дауысы ештеңені шешпейді деп санайды. Бұл университеттің қызметін басқаруға қатысудың тиімділігіне қатысты пессимизмді және университет деңгейінде шешімдердің қалай қабылданатынына наразылықты көрсетуі мүмкін.

Жауаптардағы белгісіздік:

385 респондент (22,2%) жауап беруде қиындықтарға тап болды. Бұл студенттердің едәуір бөлігі шешім қабылдау процесіне қалай және қандай арна арқылы қатыса алатындығына сенімді емес екенін немесе олардың осы сұрақ туралы жеткілікті ақпараты жоқ екенін көрсетуі мүмкін.

Білім алушылардың университетте қызмет көрсету сапасына қанағаттануы бойынша сауалнама нәтижелері бойынша негізгі қорытындылар.

Сауалнамаға қатысушылардың саны бойынша барлық жоғары мектеп білім алушылар санының шамамен тең үлестерінде ұсынылған (ПЖМ – 44,4%; ЖЖМ – 39,5%; ӨжСЖМ – 35,1%; ГҒЖМ – 33,9%), қатысу пайызы 34% - дан 44% - ға дейін өзгереді. Сауалнамаға қатысушылардың жалпы көрсеткіші –

2024-2025 оқу жылының барлық білім алушы контингентінің 38% - ы, бұл жоғары көрсеткіш болып табылмайды және студенттердің зерттелетін тақырыпқа тартылуының төмендігін немесе сауалнама жүргізу туралы ақпараттың жеткіліксіздігін көрсетуі мүмкін. Бұл сонымен қатар өкілді және объективті нәтижелерге қол жеткізу үшін қатысушыларды тарту әдістерін жақсарту қажеттілігін көрсетуі мүмкін.

Университеттің психологиялық қызметі студенттер арасында өте танымал (респонденттердің 79% - ы бұл туралы біледі), бірақ оның бар екенін білмейтін де таныс емес едәуір бөлігі (22%) бар. Бәлкім, хабардар емес адамдар үшін психологиялық қолдау туралы хабардар етуді күшейту керек шығар.

Студенттердің көпшілігі (79%) университеттегі қолдау қызметтерінің (СҚКО, тіркеуші офісі, мансап орталығы және т.б.) жұмысын сезінеді, бұл студенттердің көпшілігі үшін осы ресурстардың жақсы қолжетімділігін көрсетеді. Алайда бүкіл оқу барысында қолдауды көрмейтін студенттер тобы (15%) бар. Бұл ақпараттың жеткіліксіздігіне немесе қызметтердің қолжетімділігіне байланысты болуы мүмкін. Өткен жылы ғана көмекті сезінетін студенттердің аз ғана пайызы (6%) оқытудың кейінгі кезеңдерінде қызметтердің назарын аударуы мүмкін, бұл сонымен қатар түлектердің алдағы еңбек қызметіне дайындалу және оқу процесін аяқтаумен байланысты болуы мүмкін. Тұтастай алғанда, нәтижелер университеттегі қолдау қызметтері негізінен өз функцияларын орындайтынын көрсетеді, бірақ оқу барысында студенттердің барлық санаты үшін ақпараттандыру мен қызметтердің қолжетімділігін жақсартудың ықтимал жолдарын қарастыруда жақсартуға орын бар.

Сауалнама нәтижелері университетте медициналық қызмет көрсетудің жалпы оң қабылдауын көрсетеді (78% қанағаттанған), сонымен қатар жақсартуды қажет ететін салалардың болуын көрсетеді, әсіресе қызметті "қанағатсыз" (115/6, 6%) деп бағалайтын немесе тәжірибенің жеткіліксіздігіне байланысты сапаны бағалай алмайтын студенттер үшін (270/15, 6%).

Сауалнама қорытындысы бойынша студенттердің көпшілігі тамақтану сапасына риза: студенттердің 81% - дан астамы тамақтануды "Өте жақсы" немесе "Жақсы" деп бағалайды; тамақтану сапасына толық қанағаттанбаған студенттер тобы аз (студенттердің 14,5%), ал теріс бағалар өте сирек (студенттердің 1,4%), бұл сын мен пікірдің аздығын көрсетеді және университет асханалары үшін көрсеткішті нәтиже болып табылады.

Сондай-ақ, студенттердің көпшілігі (1125/64, 8%) жатақханада тұру жағдайларына риза, олар өмір сүру жағдайларын қанағаттанарлық деп санайды, бұл жалпы жатақханаларда өмір сүрудің жақсы ұйымдастырылғандығын көрсетеді. Бірақ сауалнама нәтижелері бойынша жақсартудың бірнеше саласы, бөлмелердің толып кетуі, тұрмыстық жағдайлардың жақсаруы және тұрудың кейбір ережелерін қайта қарау анықталды:

- 224 студент өз бөлмесінде тым көп адам бар екенін атап өтті, бұл жатақханаларда тұру және орын тапшылығы мәселелерін көрсетуі мүмкін;

- тұрмыстық жағдайларға наразылықты барлық тұрмыстық жағдай берілмейді деп санайтын 140 студент атап өтті;

- 247 студент тұру ережелеріне қанағаттанбайды, бұл студенттерге жайлылық пен еркіндікті қамтамасыз ету үшін кейбір тұру ережелерін немесе ережелердегі икемділікті қайта қарау қажеттілігін көрсетуі мүмкін.

Университетте студенттердің бос уақытын ұйымдастыру сапасы бойынша сауалнама нәтижелері студенттердің студенттік клубтар, шығармашылық үйірмелер, еріктілер жобалары, студенттік мерекелер және басқа да іс-шаралар сияқты әртүрлі іс-шараларға қатысу мүмкіндіктерін қалай бағалайтыны туралы түсінік береді.

Жалпы алғанда, студенттердің 80% - ы университетте бос уақытты ұйымдастыруға қанағаттанады. Бұл студенттердің көпшілігі бос уақыттағы іс-шаралардың әртүрлілігі мен сапасына риза екенін меңзейтін жоғары көрсеткіш.

Студенттердің бір бөлігі үшін (204 респондент/11,8%) ұсынылған іс-шаралар жеткілікті қызықты немесе әртүрлі емес немесе олардың үміттеріне сәйкес келмейді. Дегенмен, бұл көрсеткіш әлі де қолайлы деңгейде.

Студенттердің өте аз пайызы (51 респондент/2,9%) бос уақытты ұйымдастыруға сын айтты, сонымен қатар шағын топ бос уақытты ұйымдастырудың сапасын бағалауда қиындықтарға тап болды (94 респондент/5,4%). Бұл студенттердің аталған топтары іс-шараларға белсенді қатыспайтынын, нашар хабардар екенін немесе объективті бағалау үшін жеткілікті тәжірибесі немесе білімі жоқ екенін көрсетуі мүмкін.

Жалпы алғанда, сауалнама нәтижелері университетте бос уақытты ұйымдастыру негізінен оң бағаланатынын көрсетсе де, жоғарыда аталған білім алушылар топтарының пікірі студенттердің бос уақытын ұйымдастыру сапасын арттыру, сондай-ақ білім алушылардың университеттік іс-шараларға жалпы қатысуы мен қанағаттануын жақсарту үшін бірқатар шараларды болжайды.

Бағыт бойынша:

- іс-шаралардың әртүрлілігі мен қызығушылығы:

студенттерге қандай нақты іс-шаралар түрлері (шығармашылық үйірмелер, спорттық іс-шаралар, еріктілер жобалары, дәрістер, шеберлік сыныптары) тартымды болатынын анықтау үшін қосымша сауалнамалар немесе фокус-топтар жүргізу;

- іс-шаралардың тақырыптары мен форматы:

студенттердің әртүрлі санаттарының қызығушылықтарын ескеретін іс-шараларды әзірлеу-спорттан мәдени және кәсіби белсенділікке дейін. Сондай-ақ барлығына қол жетімділікті қамтамасыз ету үшін онлайн-іс-шаралар сияқты икемді форматтарды қарастырған жөн;

- хабардарлық пен қатусушылықты арттыру:

хабардарлықтың жеткіліксіздігіне байланысты іс-шараларға қатыспайтын студенттер үшін әртүрлі арна арқылы ақпараттандыруды күшейту қажет: әлеуметтік желілер, студенттердің ақпараттық бюллетеньдері, университет сайтындағы және жатақханалардағы хабарландырулар. Мүмкін,

олардың пайдалылығы мен қол жетімділігіне назар аудара отырып, іс-шаралардың жарнамасын жақсарту керек шығар;

- *кері байланыс және жақсарту:*

студенттердің пікірлері қалай ескерілетіні және бос уақытты ұйымдастыруды жақсарту үшін не істелгені туралы есептерді жариялау студенттердің іс-шараларға қатысуға деген сенімі мен қызығушылығын арттырады. Белсенді студенттерді бос уақыттағы іс-шаралардың елшілері (тұрақты көшбасшылары) рөліне тарту керек, олар белсенділігі төмен әріптестерімен тәжірибе бөлісе алады, олардың қызығушылығы мен қатысуын арттырады.

Сұрақ бойынша білім алушылардың университеттегі білім беру және әлеуметтік өмірге қатысты шешім қабылдау процесіне қатысу құқығын пайдалануы бойынша сауалнама оң және теріс тұстарын көрсетті.

Студенттердің шамамен 42% - ы ресми органдар (әртүрлі комиссиялар және студенттердің өзін-өзі басқаруы) арқылы шешім қабылдауға белсенді қатысады, бұл студенттердің университет өміріне деген қызығушылығының белгілі бір деңгейінің болуын және оның дамуына әсер ету мүмкіндігін көрсетеді.

Сонымен қатар мынадай жағдай анықталды:

- әкімшілікпен баламалы байланыс арналарына деген қызығушылықтың төмендігі: студенттердің тек 9,5% - ы ректордың блогы, сенім телефоны және қоғамдық қабылдау бөлмесі арқылы байланыс арналарын пайдаланады. Бұл студенттердің осы құралдарды пайдалануда өте белсенді емес екенін немесе оларды университетті басқаруға қатысудың тиімді әдістері ретінде қабылдамайтынын көрсетуі мүмкін;

- тікелей өтініш арқылы шектеулі қатысу: студенттердің 11,8% - ы декандар мен білім беру бағдарламаларының жетекшілеріне жүгінеді, бұл әкімшілікпен тікелей байланысты пайдаланудың төмен деңгейін көрсетеді;

- қызығушылықтың болмауы және пессимизм: студенттердің 10% - ы университет өміріне қызығушылық танытпайды, ал 5,1% - ы дауысы ештеңені шешпейді деп санайды. Бұл студенттердің бір бөлігінен алшақтау сезімін және студенттердің университет процестеріне деген ынтасы мен қатысуын арттыру үшін жұмыс істеу қажеттілігін көрсетуі мүмкін;

- белгісіздік және ақпараттың жетіспеушілігі: студенттердің 22,2% - ы жауап беруде қиындықтарға тап болды, бұл қатысу мүмкіндіктері немесе студенттердің шешім қабылдау процесіне қалай әсер етуі мүмкін екендігі туралы ақпараттың жоқтығын көрсетуі мүмкін.

Студенттердің шешім қабылдау процесіне қатысу құқығын пайдалануға қатысты ұсыныстарға мыналар жатады:

1. университеттегі қолжетімді арналар мен процестерге әсер ету жолдары туралы хабардар етуді күшейтудің маңыздылығы;

2. студенттерді ынталандыру бойынша жұмыс істеу, студенттердің әртүрлі санаты үшін қолжетімді және қызықты болуы мүмкін қатысу нысандарын дамыту қажеттілігі.

3. ректордың блогы немесе сенім телефоны сияқты арналардың төмен танымалдылығын ескере отырып, бұл арналардың қаншалықты тиімді екенін талдап, олардың қолжетімділігі мен студенттердің қабылдауын жақсарту туралы ойлану керек.